

Nr 123.

Ankom till riksdagens kansli den 21 maj 1941 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om provisorisk arvodesförstärkning åt viss personal vid försvarsväsendet.

(1:a avd.)

Uti en inom andra kammaren av herr *G. Arnemark* väckt motion (nr 178) har hemställts, att riksdagen måtte besluta tillerkänna officerare och underofficerare i arvodesbefattning med heltidstjänstgöring vid försvarsväsendet en provisorisk arvodesförstärkning av den storlek, som erfordras för att summan av arvodet jämte pensionen kommer att motsvara slutlönen å tjänstgöringsorten i den lönegrad beställningshavaren senast tillhört på aktiv stat.

Motionären har till stöd för sin framställning anfört, bland annat, följande.

Den under år 1939 igångsatta utredningen rörande omreglering av vissa arvoden vid försvarsväsendet förklarades sedermera av statsfinansiella skäl icke skola fullföljas. Utredningen i fråga avsåg, bland annat, reglering och ortsgroppering av arvodena för de officerare och underofficerare, vilka såsom pensionsavgångna innehava sådana med heltidstjänstgöring förenade befattningar vid försvarsväsendet, som enligt gällande stater skola upprätthållas av pensionerad personal. Frågan om arvodesreglering är för denna personal så mycket mera brännande som sammanlagda beloppet av arvodet och pensionen på de dyrare orterna, där flertalet tjänstgör, efter hand på grund av genomförda löneregleringar för personalen på aktiv stat kommit att mer och mer understiga slutlönen för den personal på aktiv stat, med vilkas lön summan av inkomsten i arvodesbefattning och pensionen enligt de ursprungliga förutsättningarna vid arvodets avvägning skulle överensstämma. På I-ort uppgår nu skillnaden mellan å ena sidan lönen på aktiv stat och å andra sidan arvodet jämte pensionen för exempelvis en fanjunkare till 91 kronor per månad, som den i arvodesbefattning tjänstgörande har mindre, oaktat han har hel daglig tjänstgöring och endast uppnått mellan 50—60 levnadsår (blott i några få fall är tjänstgöring över 60 år medgiven). En slutgiltig lösning av denna arvodesfråga kräver helt naturligt ett fullföljande av den avbrutna utredningen, vilket torde kunna förväntas ske först när det statsfinansiella läget blir härför lämpligt. Flertalet av personalen i fråga är också för närvarande såsom tjänstgörande under mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap avlönad enligt krigsavlöningsreglementet — sedan den 1 januari 1941 dock ej med terminslön — och därmed för ögonblicket oberoende av det

sålunda påvisade förhållandet beträffande arvudet å dyrorterna. Riksdagens år 1940 församlade revisorer hava emellertid ifrågasatt, om krigsavlöningsreglementet bör tillämpas å innehavare av arvodesbefattningar, som under förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering placeras med arbetsuppgifter av huvudsakligen samma art som under fredstjänstgöring.

Det synes skäligt, att dessa heltidstjänstgörande arvodestagare erhålla sådan förbättring i till dem utgående arvoden samtidigt med att återgång sker till fredsformåner, att det vid arvodesbefattningarnas inrättande avsedda jämviktsläget mellan slutlönebeloppet vid pensionsavgången och summan av arvudet plus pensionen åvägbringas.

Över ifrågavarande motion har utskottet med stöd av § 46 riksdagsordningen införfärdigt yttrande från försvarsväsendets lönenämnd, som anfört följande.

Enligt 1925 och 1936 års försvarsbeslut inrättades vid de olika försvarsgrenarna ett stort antal s. k. arvodesbefattningar, avsedda för såväl officerare som underofficerare, vilka avgått ur aktiv tjänst med pension. De sålunda inrättade befattningarna utgjordes dels av befattningar med rent militära uppgifter eller åtminstone med sådana uppgifter att företrädesvis militär personal erfordrades för befattningens bestridande, dels ock av befattningar, vilka lika väl kunnat anförtros civil innehavare. Syftet med inrättandet av samtliga dessa befattningar torde emellertid främst hava varit att åstadkomma besparingar genom att använda den pensionerade personalen i dessa befattningar. Därjämte hade det emellertid ansetts vara av en viss allmän samhällelig betydelse, att försvarsväsendet inom sig kunde utnyttja personal, som ännu vore i besittning av full arbetsförmåga och som eljest skulle komma att söka sig ut på den allmänna arbetsmarknaden och där med stöd av sin pension konkurrera med andra arbetssökande om tillgängliga befattningar och tjänster.

Beskaffenheten av de göromål, som avsetts skola utföras av innehavare av arvodesbefattning, äro givetvis mycket skiftande och kunna bestå såväl i enkla kontorsgöromål som ock mera kvalificerade militära eller civila arbetsuppgifter. Såsom ersättning för arbetet utgår för dessa befattningar — förutom den pension befattningshavaren åtnjuter som pensionerad officer eller underofficer — ett arvode, vilket som regel utgör 3,180 kronor för officer och 2,130 kronor för underofficer per år räknat. De sammanlagda löneformånerna för en och samma befattning kunna sålunda — särskilt beträffande de för officerare avsedda befattningarna — variera avsevärt beroende på den beställning vederbörande innehaft på aktiv stat och för vilken han äger uppbära pension. Då i allmänhet de för underofficerare avsedda befattningarna uppehållits av pensionerade fanjunkare, styckjunkare eller flaggunderofficerare, tillhörande samtliga lönegrad Uo 2, har det sammanlagda ersättningsbeloppet av pension jämte arvode icke varit underkastat samma växlingar för underofficerarna som i fråga om arvodesbefattningarna för officerarna.

Vid bestämmandet av arvodenas storlek torde man emellertid som regel hava sökt avpassa dessa så, att summan av pension jämte arvudet skolat uppgå till enahanda belopp, som skulle hava tillkommit befattningshavaren, därest han ägt uppbära avlöning i högsta löneklassen i beställning såsom kapten respektive underofficer i lönegrad Uo 2. Som en allmän erinran mot arvodesystemet torde kunna framhållas, att lönebeloppen ej blivit avpassade vare sig med hänsyn till beskaffenheten av de med befattningen förenade göromålen eller under beaktande av levnadskostnaderna å olika dyrorter.

Under den anbefallda förstärkta försvarsberedskapen och partiella mobiliseringen torde flertalet innehavare av dessa arvodesbefattningar hava erhållit lön enligt krigsavlöningsreglementet. Sistberörda löneförmåner torde i de flesta fall hava något överstigit vad befattningshavaren ägt uppbära i pension jämte arvode. Enligt särskild föreskrift i krigsavlöningsreglementet är det tillika sörjt för att befattningshavare, varom nu är fråga, för tid då månadslön enligt samma reglemente utgår, icke skall lida minskning i eljest utgående förmåner. Såsom riksdagens revisorer i sin år 1940 avgivna berättelse under § 5 erinrat, har emellertid å andra sidan fall kunnat förekomma där en sådan beställningshavare, t. ex. en pensionsavgången överstelöjtnant eller kommandörkapten av 1:a graden, genom åtnjutande av månadslön kommit att uppbära väsentligt högre avlöningsförmåner än som före krigstjänstgöringen utgått i form av arvode och pension.

Att det nuvarande arvodesystemet lider av vissa brister finner lönenämnden för sin del uppenbart. Före ett slutligt ställningstagande till spørsmålet, huru en bättre avvägning av avlöningsförmånerna till den s. k. arvodespersonalen skall kunna åvägbringas, torde emellertid böra övervägas, huruvida arvodesbefattningarna alltjämt böra bibehållas i den omfattning som hittills varit fallet. Vid en reglering av löneförmånerna för arvodespersonalen synes lönenämnden i första hand böra komma i fråga att införa en dyrortsgruppering av arvodena. Åt denna uppfattning har lönenämnden givit uttryck i sitt den 27 oktober 1927 avgivna förslag till reglering av avlöningsförhållandena m. m. för de arvodesbefattningar, vilka efter den då genomförda försvarsorganisationen borde finnas upptagna å stat.

Motionärens förslag att innehavare av arvodesbefattning skulle erhålla arvodesförstärkning av den storlek, som erfordras för att summan av arvodet och pensionen kommer att motsvara slutlönen å tjänstgöringsorten i den lönegrad beställningshavaren senast tillhört på aktiv stat, kan lönenämnden icke biträda, då enligt lönenämndens uppfattning härigenom icke skulle vinnas en lämplig avvägning i förhållande till göromålens beskaffenhet. För egen del vill lönenämnden emellertid understryka angelägenheten av att arvodespersonalens lönefråga snarast göres till föremål för utredning.

Vid inrättandet av arvodesbefattningar vid staber och truppförband m. m. för från aktiv stat med tjänstepension avgångna officerare och underofficerare förutsattes, såsom i motionen erinrats, att arvodena skulle så bestämmas, att pension jämte arvode i stort sett skulle svara mot löneförmånerna i högsta löneklassen för kapten respektive fanjunkare på aktiv stat. Arvodesbeloppen hava emellertid hittills icke avpassats med hänsyn till levnadskostnaderna å olika dyrorter. Frågan om en reglering i sådant syfte har vid skilda tillfällen varit under övervägande, men regleringen har tidigare ansetts böra anstå för att vidtagas i samband med en allmän lönereglering för försvarsväsendets personal.

I anslutning till 1939 års lönereglering för officerare, underofficerare m. fl. igångsattes också utredning rörande reglering av, bland andra, nu ifrågasvarande arvoden, men i samband med det hösten 1939 bedrivna besparingsarbetet beslöts, att utredningen skulle tills vidare avbrytas.

Utskottet anser visserligen i likhet med motionären, att en arvodesreglering för nu ifrågasvarande personal är erforderlig i samband med en återgång till fredslöneförmåner, men såsom försvarsväsendets lönenämnd framhållit bör

Utskottet.

vid denna reglering övervägas icke blott om arvodena skola avvägas med hänsyn till levnadskostnaderna å olika dyrorter utan också arvodesbeloppens storlek med hänsyn till göromålens beskaffenhet i olika arvodesbefattningar. Med hänsyn härtill kan utskottet icke utan utredning i ärendet tillstyrka riksdagen att nu besluta om en provisorisk arvodesförstärkning enligt i motionen angivna beräkningsgrunder. Utskottet förutsätter emellertid, att utredning i ärendet snarast kommer att företagas samt att på denna grundat förslag framläggas för riksdagen.

Utskottet får alltså hemställa,

att motionen II: 178 icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 20 maj 1941.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 118.
